

Dům přírody Bílých Karpat

Ivana Jongepierová, Jitka Říhová

Na konci roku 2023 bylo na Bartolomějském náměstí v historické části města Veselí nad Moravou zkolaudováno návštěvnické středisko CHKO Bílé Karpaty – Dům přírody Bílých Karpat. Investorem a provozovatelem Domu přírody Bílých Karpat je Český svaz ochránců přírody Bílé Karpaty. Toto návštěvnické středisko je

součástí partnerského programu AOPK ČR Dům přírody, jehož cílem je vybudovat síť návštěvnických středisek – domů přírody představujících návštěvníkům i místním obyvatelům přírodní a kulturní dědictví jednotlivých chráněných krajinných oblastí, případně národních přírodních rezervací a památek v České republice.

Pohled do části expozice Les Foto Jitka Říhová

Původní budova na Bartolomějském náměstí byla zvýšena o jedno patro. Foto Jitka Říhová

Návštěvníci Domu přírody Bílých Karpat (dále jen „DP BK“) se zde dozví o přírodě, krajině i kultuře Bílých Karpat. Výběru místa zřízení předcházela řada diskusí o výhodách a nevýhodách různých lokalit v Bílých Karpatech. I když Veselí nad Moravou leží vně hranic CHKO Bílé Karpaty, je díky dobrému spojení veřejnou dopravou vstupní branou do jižní části CHKO. K výběru přispěla i skutečnost, že čilý turistický ruch na Bařově kanálu i přilehlých cyklostezkách zaručí dostatek návštěvníků. Navíc se bělokarpatská organizace Českého svazu ochránců přírody zabývá výzkumem a praktickou ochranou přírody Bílých Karpat již čtyřicet let, takže může dát i odbornou záruku. Má také dlouhé zkušenosti se zajištěním osvěty, vydává regionální vlastivědný časopis Bílé-Biele Karpaty a spolupracuje s místními obcemi, hospodáří s dalšími partnery a je tak zárukou dlouhodobého zajištění provozu DP BK.

Příprava projektu

Projektovní práce byly zahájeny již v roce 2016. Současně v úzké spolupráci s kolegy ze Správy CHKO Bílé Karpaty a Vzdělávacího a informačního střediska Bílé Karpaty, o.p.s., byl připravován návrh expozice.

Zpočátku to vypadalo, že se záměr uskutečnit nepodaří. Projektová dokumentace stavby se musela několikrát upravovat a doplňovat, což zdrželo přípravu projektu o více než rok.

V letech 2020 a 2021 pak proběhlo několik výběrových řízení na výstavbu a vybavení DP BK, některá byla třeba opakovat.

Díky těmto komplikacím existovaly velké obavy, že se nestihne projekt včas podat a zrealizovat, protože

rokem 2023 končilo programové období Operačního programu Životní prostředí (OPŽP).

A zejména bylo třeba zajistit 15% kofinancování, což se nakonec podařilo díky finanční podpoře Jihomoravského kraje, Města Veselí nad Moravou a drobným příspěvkům několika obcí.

Peripetie výstavby

Bohužel mezi podáním žádosti o dotaci na výstavbu a zpracováním výběrových řízení došlo k nečekaným změnám, kdy kvůli covidové epidemii a válce na Ukrajině vzrostly ceny stavebních materiálů do astronomických výšek. Žádost o dotaci byla postavena dle rozpočtu obsaženém v projektové dokumentaci, ale reálné ceny ve výběrovém řízení byly několikanásobně vyšší, než o které bylo požádáno. Vznikl tak mnohamilionový rozdíl, který se musel vyřešit. Protože se v obdobné situaci ocitlo více žadatelů, nakonec MŽP pomohlo vyhlášením nové výzvy v rámci OPŽP, což umožnilo podat novou žádost na výstavbu v původně plánovaném rozsahu, ale s aktualizovaným rozpočtem.

Se stavebními pracemi se započalo v září 2021.

Další problémy nastaly při opravách pozůstatků středověkého městského opevnění. Část hradební zdi se zhroutil, protože byla místy vyplněna nepálenými cihlami – kotovicemi. Z tohoto důvodu byly hradby na jednom konci po dohodě s orgány památkové péče sníženy a upraveny.

Prohlídka Podzemí Foto Jitka Říhová

Stavební řešení

DP BK přiznává existenci dvou budov, které jsou propojeny krčkem. Původní budova na Bartolomějském náměstí byla kompletně zrekonstruována. Tento objekt byl vystavěn před asi 150 lety z kamene, kotovic a pálených cihel. Tuto směsici historického stavebního materiálu bylo potřeba zabezpečit staticky tak, aby unesl navýšení o další patro. Požadavkem památkářů bylo, aby objekt pohledově a výškově navazoval na okolní domy.

V přízemí je zde umístěna recepce, expozice, v 1. a 2. patře se nachází přednáškový sál, knihovna a kanceláře na zajištění provozu návštěvníckého střediska.

Druhá budova je novostavbou, která je postavena v pasivním stylu. V ní je umístěna část expozice, a to ve dvou patrech. Vznikl zde ateliér pro praktickou činnost nejen s dětmi, ale i pro různé workshopy a kurzy. V podkroví je pak prostor pro dětský oddíl/kroužek Karpatáček.

O topení se stará rekuperační jednotka a v případě potřeby bude prostory vytápět plynový kotel. Na střeše se nachází solární panel na ohřev teplé vody a namísto klasické krytiny je zde zelená střecha, která bude v letních měsících regulovat teplotu.

Obě budovy jsou navrženy jako „chytrý dům“, což znamená, že topení, elektroinstalace, klimatizace apod. jsou automaticky řízeny přes měření a regulaci.

Stůl se semínky běžných lučních druhů Foto Jitka Říhová

Zaměření expozice

„Neboj se mě, nejsem jedovatá. Jsem užovka stromová a budu v tomto domě přírody tvým průvodcem expozic.“ Takto na pylonu před budovou láká užovka stromová k návštěvě. „Pojď se mnou dovnitř podívat se na expozici. Projdeme se lesy, loukami, pastvinami i podzemím a já ti o sobě prozradím mnohem víc. Třeba kde se mi žije nejlépe a proč mi lidé dříve říkali had hospodářček.“

Celá expozice DP BK sází na hravost a interaktivitu. Kresby Zoyi Volkové na modrotiskovém podkladu jsou doplněny nejen fotografiemi a filmy, ale i řadou animací. Návštěvník se tak má možnost sám rozhodnout, co si chce prohlédnout či do čeho se zapojí. Všechny texty byly přeloženy do angličtiny a němčiny.

První část nazvaná Pohled krajiny seznamuje s celým Karpatským obloukem, na krátkých záběrech z dronu i s nejzajímavějšími místy Bílých Karpat, ale také s místními obyvateli v podobě sekáče a bylinkářky.

Pak následuje Les, rozdělený na lesy světlé, hospodářské i bezzásahové. Představeni jsou jeho typičtí obyvatelé, například jasoň dymnivkový, roháč obecný, modranka karpatská, tesařík alpský, zdůrazněn je význam mrtvého dřeva. Svě znalosti je možné si otestovat ve hře, při které se návštěvník rozhoduje, zda se chce, či nechce o les starat. Jednotlivé animace mu jeho volbu znázorňují a v závěru ukazují, zda jeho rozhodování bylo z hlediska přírody správné, či nikoliv.

Pohádková skrýš Foto Jitka Říhová

Největší prostor zaujímá část věnovaná Loukám, která představuje biodiverzitu zdejších travních porostů, včetně kreseb a fotografií několika orchidejí. Zdůrazňuje také nutnost pravidelné péče o toto bohatství. Na tzv. Loukostroji se odvíjí 8 příběhů, které se na loukách během roku odehrávají, od přezimování rostlin a živočichů až po klíčení orchidejí, vývoj modráška či vznik čarodějných kruhů. Poslechnout si lze i zvuky, které vydává chřástal, kobylka nebo cvrček. Na otočném stole si návštěvníci mohou prohlédnout semínka nejběžnějších lučních bylin, a to pod lupami v různém zvětšení. Pro nejmenší je pak ve skrýši připraveno k poslechu dvacet bělokarpatských pohádek z pera Pavla Bezděčky, který je i pro DP BK namluvil.

Spojovacím proskleným krčkem se pak přejde do druhé budovy, ve které je kromě archetypů pastevce a sadačky (s krátkými videi k jejich různým činnostem) představena propojenost Nadzemí a Podzemí. Na zpracování této části se významně podílel Ladislav Miko, a to včetně krátkých filmů z tohoto zvláštního světa, které pořídil ve spolupráci s Ivanem Střiteským. Představen je bohatý život v půdě – makrofauna, mezofauna, mikroedafon. Formou interaktivní hry by si návštěvníci měli uvědomit, jak důležitá je zdravá půda pro život v nadzemí, i zkusit si postavit z různých prvků krajinu, ve které by chtěli žít.

Na panelu Tipy na výlety je k dispozici 20 výletů, včetně popisu trasy a výčtu přírodovědných a kulturních zajímavostí. V přednáškovém sále je připraven 3D film Tajemné Bílé Karpaty i řada dalších filmů o přírodě a krajině Bílých Karpat.

Mimo zimní období jsou k dispozici také venkovní prostory. Především dětem je určený vodní prvek – řeka Morava s meandry, který ukazuje, jak lze zadržet vodu v krajině. Na dvůr byly dopraveny dva staré duby, které nebudou jen prolézačkou, ale obsahují i zvukovody, využitelné k dalším hrám. Všechny venkovní prostory zaujímá přírodní zahrada s hmyzím hotelem, mrtvým dřevem, kompostem, bylinkovým záhonem, ukázkou druhově bohaté louky, vzácnými plevele, v zástínu i druhy světlých lesů. Prostor je oddělen na dvě venkovní učebny – u hradeb a u řeky Moravy, kde je také ohniště.

Autorky tohoto příspěvku by rády poděkovaly všem, kteří se na výstavbě tohoto domu podíleli. Věříme, že nový dům přírody přispěje k poznání přírody (nejen) Bílých Karpat u široké veřejnosti.

Slavnostně bude DP BK otevřen v březnu. Již teď se police na recepci plní tematickými publikacemi a regionálními výrobky k zakoupení. Dokončuje se také náplň doprovodného programu na celý rok – přednášky a besedy, semináře, programy o bělokarpatské přírodě pro školní mládež, terénní exkurze do Bílých Karpat aj.

Investor: ZO ČSOP Bílé Karpaty
Generální projektant stavby: G G ARCHICO a. s.
Projektant expozice: Pavel Korecký
Realizace: SYNER, s. r. o., Sun Drive, s. r. o., TOKA a. s.
Technický dozor investora: Stavební servis.net, s.r.o.
Animace, spoty, film: Tomáš Hruza, Ivan Střiteský, AVC SKYFILM, AV PRO
Finanční podpora: Ministerstvo životního prostředí
 Operační program Životní prostředí
 Jihomoravský kraj
 Město Veselí nad Moravou
 + drobní přispěvatelé: Obec Blatnice pod svatým Antonínkem, Obec Javorník, Obec Nová Lhota, Obec Štítina nad Vlčí – Popov